

Erätauko-säätiö

KANSALAISTEN NÄKEMYKSIÄ SOSIAALITURVAN TULEVAISUUDESTA

Sosiaaliturvadialogien sarja
2024–2025

RAPORTTI

Tiivistelmä

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) ja Erätauko-säätiö järjestivät joulukuun 2024 ja maaliskuun 2025 välisenä aikana kaksikymmentäseitsemän Erätauko-keskustelua sosiaaliturvan tulevaisuudesta osana sosiaaliturvauudistusta. Keskustelujen tavoitteena oli vahvistaa yhteiskunnallista vuoropuhelua, lisätä kansalaisten osallisuutta sosiaaliturvan uudistamisessa ja tuottaa tietoa päätöksenteon tueksi. Keskustelut toteutettiin Erätauko-menetelmällä eri puolilla Suomea ja niihin osallistui monipuolinen joukko kansalaisia ja asiantuntijoita, erityisesti työikäisiä ja nuoria aikuisia sekä ihmisiä eri vähemmistöryhmistä.

Osallistujat arvostivat suomalaista sosiaaliturvajärjestelmää sen perustoimeentulon turvaa, tasa-arvoa ja hyvinvointivaltiota tukevien periaatteiden vuoksi. Keskeisiksi kehittämiskohteiksi nousivat järjestelmän monimutkaisuus, ymmärrettävyys, saavutettavuus sekä asiakaspalvelun laatu ja yhdenvertaisuus. Keskusteluissa toivottiin yksinkertaisempaa, selkeämpää ja ennakoitavampaa sosiaaliturvaa, joka kannustaa aktiivisuuteen ja huomioi yksilölliset elämäntilanteet.

Keskusteluissa esitettiin useita konkreettisia kehittämissuhteita, jotka koskivat muun muassa ennaltaehkäisyä, tiedonsaantia, etuuksien jatkuvuutta ja niiden parempaa yhteensovittamista sekä yksilöllisempää palveluohjausta. Keskusteluissa painotettiin myös sosiaaliturvajärjestelmän ja sosiaali- ja terveyspalveluiden välistä vahvaa yhteyttä: osallistujien mukaan sosiaaliturvajärjestelmän toimivuus edellyttää sujuvasti saatavilla olevia, oikea-aikaisia ja riittäviä terveyspalveluita. Myös sosiaalipalveluiden toimivuus nähtiin olennaisena osana toimivaa sosiaaliturvajärjestelmää. Keskusteluissa nousi esiin erityisesti vammaispalveluiden ja päihde- ja riippuvuustyön merkitys sekä nopea tuki äkillisen kriisin keskellä.

Keskustelujen ilmapiiri oli rakentava ja turvallinen. Osallistujien kokemukset osoittivat dialogin voiman yhteiskunnallisen osallisuuden lisääjänä. Saadun palautteen perusteella Erätauko-keskustelut lisäsivät osallistujien ymmärrystä sosiaaliturvasta sekä vahvistivat heidän kokemustaan osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta.

Sisällysluettelo

Tiivistelmä	1
Johdanto	3
Keskustelujen ja etäkeskusteluihin osallistuneiden paikkakunnat.....	5
Yhteistyökumppanit.....	5
Mitä keskustelijat pitävät tärkeänä sosiaaliturvajärjestelmässä?	6
Minkälainen sosiaaliturvajärjestelmä meillä voisi olla tulevaisuudessa?	16
Konkreettisia ideoita keskusteluihin osallistuneilta	27
Palaute osallistujilta	28
Johtopäätökset.....	32
1. Tiedonsaanti ja neuvonta	32
2. Yksinkertaisuus, ymmärrettävyys ja ennakoitavuus.....	32
3. Asiakaspalvelun saavutettavuus ja inhimillisyys	32
4. Nykyjärjestelmän rakenteellinen ristiriita: vaatii aktiivisuutta, mutta ei salli sitä	33
5. Luottamus ja yhteiskunnallinen ilmapiiri	33
6. Palveluiden yhteensovittaminen ja ennaltaehkäisy.....	33
7. Järjestelmän kestävyys	33
8. Yhdenvertaisuus ja erityisryhmien tarpeiden tunnistaminen	34
9. Sosiaaliturva on myös arvokeskustelu.....	34
10. Keskusteluilla on itseisarvo – ja vaikuttavuuden toive	34

Johdanto

On lottovoitto syntyä Suomeen ja eurojackpotti pysyä terveenä ja käydä töissä. Jos meillä on näin hyvä sosiaaliturva, niin täytyy olla tyytyväinen, jos ei sitä sosiaaliturvaa tarvitse ja olla tyytyväinen, että sellainen on niille jotka sitä oikeasti tarvitsee.

Meillä työelämä ja maailma ympärillä muuttuu. Erittäin tärkeä asia on, että systeemiä kehitetään koko ajan.

Kun puhumme sosiaaliturvan tulevaisuudesta, puhumme Suomen tulevaisuudesta.

Sosiaali- ja terveysministeriö ja Erätauko-säätiö järjestivät kaksikymmentäseitsemän Erätauko-keskustelua sosiaaliturvan tulevaisuudesta. Keskustelutilaisuudet toteutettiin joulukuun 2024 ja maaliskuun 2025 välillä osana sosiaaliturvauudistusta. Tavoitteena oli lisätä julkista keskustelua sosiaaliturvasta, vahvistaa eri tahojen välistä vuoropuhelua, lisätä kansalaisten osallisuutta sosiaaliturvan uudistamisessa ja tuottaa tietoa päätöksenteon tueksi.

Keskusteluissa hyödynnettiin Erätauko-keskustelumenetelmää, jonka avulla voi tukea tasavertaista, rakentavaa keskustelua tärkeistä aiheista. Jokaisessa keskustelussa oli mukana keskustelun ohjaaja sekä keskustelun kirjaaja. Kirjaukset toteutettiin siten, ettei niistä voi tunnistaa keskusteluun osallistuneita. Osa keskusteluista järjestettiin yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Keskusteluja järjestettiin ympäri Suomen kolmella eri kielellä. Keskustelemaan kutsuttiin tavallisia, pääasiassa työikäisiä ihmisiä, joilla on erilaisia kokemuksia sosiaaliturvasta. Lisäksi keskusteluihin osallistui sosiaaliturva-alan ammattilaisia. Tavoitteena oli tavoittaa laajasti erilaisia ryhmiä, erityisesti nuoria aikuisia. Nuorten aikuisten kuuleminen toteutti osaltaan kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelman 2024–2027 tavoitetta lasten osallisuuden ja kuulemisen tehostamiseksi eri hallinnonaloilla¹.

Keskusteluihin osallistui yhteensä 229 ihmistä 38 eri paikkakunnalta. Keskusteluja järjestettiin livenä 22 sekä etäyhteyksillä 5 kappaletta. Osallistujien ikäjakauma oli 16–85 vuotta. Osallistujat edustivat monipuolisesti erilaisia taustoja. Mukana oli nuoria ja nuoria aikuisia, opiskelijoita, yrittäjiä, työttömiä, eri vähemmistöryhmiä, yksinhuoltajia, itsensä syrjäytyneiksi profiloivia, maahanmuuttajataustaisia henkilöitä, eläkeläisiä, sosiaalialan ammattilaisia, diakoniatyöntekijöitä, asiantuntijoita, Kelan henkilöstöä, tutkijoita, rakennusalan työntekijöitä sekä kansalaisjärjestöjen edustajia. Enemmistö oli

¹ Ks. Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma hallituskaudella 2023–2027, toimenpide nro 32: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-521-4>.

työkäisiä ja työelämässä olevia veronmaksajia, joilla valtaosalla oli omakohtaisia kokemuksia jonkin etuuden saamisesta jossain vaiheessa elämää.

Keskusteluissa pohdittiin yhdessä, minkälainen sosiaaliturva vastaisi parhaiten tulevaisuuden haasteisiin ja tarpeisiin. Miten varmistettaisiin, että järjestelmä olisi toimiva, oikeudenmukainen ja kestävä myös tulevaisuudessa? Keskusteluissa pohdittiin myös, mikä on sosiaaliturvan tärkein tehtävä ja mitkä nykyisen sosiaaliturvan periaatteista tulisi tulevaisuudessa säilyttää. Keskusteluissa ei erikseen etsitty yksittäisiä ratkaisuja, mutta osallistujat ideoivat lukuisia kehitysehdotuksia käydyn keskustelun ja kuultujen kokemusten pohjalta.

Dialogit käytiin yhdessä STM:n ja Erätauko-säätiön tuottaman Erätauko-keskustelun käsikirjoituksen ja sen kahden pääkysymyksen avulla. Keskusteluissa keskityttiin erityisesti työkäisten etuuksiin. Osallistujat saivat hyvissä ajoin ennen keskustelua tiiviin ennakkomateriaalin sosiaaliturvajärjestelmästä. Tämä materiaali käytiin myös lyhyesti läpi jokaisen keskustelun aluksi.

Ensimmäinen pääkysymys oli: *“Minkälaiset asiat ovat sinulle tärkeitä suomalaisessa sosiaaliturvajärjestelmässä?”* Kysymyksen avulla pohdittiin osallistujien omien kokemusten avulla niin säilyttämisen arvoisia asioita kuin tällä hetkellä sosiaaliturvajärjestelmässä hyvin toimivia käytäntöjä. Keskustelun aikana nostettiin esiin myös lukuisia huolia, haasteita ja ongelmia nykyisen järjestelmän osalta.

Toinen pääkysymys oli: *“Minkälainen sosiaaliturva meillä voisi olla tulevaisuudessa?”* Tämä kysymys nousi ennakkomateriaalissa esitetyistä yhteiskunnallisista muutoksista ja niistä johtuvista sosiaaliturvajärjestelmän kehittämisen tarpeista. Osallistujia kannustettiin pohtimaan, mitä voisi uudistaa ja miksi, mistä voisi ehkä luopua ja minkä vuoksi, ja mitä tulisi säilyttää. Lisäksi osallistujien kanssa pohdittiin yksilön ja yhteiskunnan vastuita sekä vastavuoroisuutta.

Kaikki keskustelut kirjattiin. Kirjausten pohjalta on työstetty tämä raportti. Raporttiin on koostettu pääkohdat käytyjen Erätauko-keskustelujen pohjalta sekä nostettu lainauksia keskusteluihin osallistuneilta. Nämä lainaukset näkyvät raportissa kursivilla.

On mahdollista, että osa keskusteluissa esiin nousseista ideoista tai pohdinnoista on jo ratkaistu, tai niiden käsittely on jo käynnissä jollakin päätöksenteon tasolla. Yksittäisten osallistujien kokemukset voivat myös olla peräisin joko viime ajoilta tai pidemmältä ajanjaksolta. Tämän vuoksi joitain muutoksia on jo saattanut tapahtua niin lainsäädännössä kuin toimintatavoissakin. Keskustelut nostivat esiin monenlaisia kokemuksia, erilaisia näkökulmia, eriäviä mielipiteitä ja yhteisiä arvoja. Keskustelutilanne tuntemattomien ihmisten kanssa on yhtäältä mahdollistanut omien kokemusten jakamisen ja toisaalta voinut estää joidenkin näkemysten esittämisen. Yhden henkilön jakama kokemus ei myöskään tarkoita, että se olisi sama kaikille. Raportti perustuu siihen, mitä keskusteluissa on sanottu ja kerrottu, eikä järjestäjien tulkintaan siitä, mitä on ehkä jätetty sanomatta ja miksi. Nämä kaikki asiat on hyvä pitää mielessä raporttia lukiessa.

Kansalaisten näkemyksiä sosiaaliturvasta hyödynnetään parlamentaarisen sosiaaliturvakomitean työssä osana sosiaaliturvauudistusta. Sosiaaliturvakomitea linjaa tulevaisuuden sosiaaliturvan

periaatteista ja tekee ehdotuksia sosiaaliturvan uudistamiseksi. Sosiaaliturvakomiteassa on jäsenenä kansanedustaja kaikista eduskuntaryhmistä, lisäksi mukana on pysyviä asiantuntijoita. Sosiaaliturvaa uudistetaan kuluvan vaalikauden aikana myös hallituksen hankkeiden kautta. Näitä hankkeita ovat muun muassa yleistuki ja toimeentulotuen kokonaisuudistus. Sosiaaliturvauudistuksesta voi lukea lisää STM:n verkkosivuilla www.stm.fi/sosiaaliturvauudistus.

Keskustelujen kutsuprosessista, ohjauksesta, kirjaamisesta ja koonnista vastasi Erätauko-säätiö, joka on riippumaton, voittoa tavoittelematon toimija. Erätauko-säätiön tarkoituksena on yhdessä muiden dialogista kiinnostuneiden tahojen kanssa muuttaa keskustelukulttuuri Suomessa rakentavammaksi, vähentää yhteiskunnan jakautumista ja lisätä ihmisten osallisuutta yhteiskuntaan. Erätauko-säätiö hyödyntää työssään Sitrassa kehitettyä Erätauko-keskustelumenetelmää, jonka kehittämisestä säätiö nykyään vastaa. Erätauko-säätiön rahoittajia ovat Brita Maria Renlundin muistosäätiö, Jenny ja Antti Wihurin rahasto, Sitra, Suomen Kulttuurirahasto sekä Svenska kulturfonden. Erätauko on ilmainen toimintamalli kenen tahansa käytettäväksi. Kaikki menetelmään liittyvät materiaalit ja työkalut ovat saatavilla säätiön verkkosivuilla www.eratauko.fi kolmella eri kielellä: suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

Keskustelujen ja etäkeskusteluihin osallistuneiden paikkakunnat

Enontekiö, Espoo, Forssa, Helsinki, Hollola, Hausjärvi, Imatra, Inari, Joensuu, Jyväskylä, Järvenpää, Kaarina, Kokkola, Kotka, Kuopio, Lahti, Lappeenranta, Lempäälä, Lieto, Luumäki, Luvia, Mikkeli, Mustasaari, Nokia, Nurmijärvi, Oulu, Pori, Porvoo, Riihimäki, Rovaniemi, Seinäjoki, Sevettijärvi, Tampere, Turku, Utsjoki, Vaasa, Vantaa, Vöyri.

Yhteistyökumppanit

Diakon (Pori), Itäkeskuksen kirjasto, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Kaarinan kaupunki, Kela, Kotkan kaupunki, Koulutuskuntayhtymä OSAO (Oulu), Kuopion kaupunginkirjasto, Lappeenrannan kaupunki, Myyrmäen asukastila (Vantaa), Ohjaamo Tampere, Oulun kaupunki, Rovaniemen työllisyyspalvelut, Saamelaiskäräjät, Samarbetsföreningen för funktionshinder rf., Sammonlahden asukastila (Lappeenranta), Seinäjoen osallisuustyö, Svenska Folkskolans Vänner, Vamos Espoo, Vamos Rovaniemi, Via Dia Joensuu, Yhdessä osallistuen -hanke (Mikkeli), Yhdistykset yhdessä Joensuussa -hanke sekä Yhteinen pöytä (Vantaa).

Mitä keskustelijat pitävät tärkeänä sosiaaliturvajärjestelmässä?

Sosiaaliturvadialogeissa kuvattiin laajasti ja omakohtaisten kokemusten kautta suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän merkitystä, ansioita, hankaluuksia ja ongelmia. Keskustelujen avulla piirtyi kuva sosiaaliturvajärjestelmästä, jonka nähdään olevan olennainen osa suomalaista yhteiskuntaa ja identiteettiä nyt ja tulevaisuudessa.

Valtaosa keskusteluihin osallistuneista korosti sosiaaliturvajärjestelmän keskeistä merkitystä osana suomalaista arvopohjaa ja hyvinvointivaltiota. Osallistujat kuvasivat, miten kuka tahansa voi joutua elämänsä aikana yllättävään tai vaikeaan tilanteeseen, ja voi esimerkiksi sairastua tai jäädä työttömäksi. Siksi tarvitaan yhteinen turvaverkko, jota rahoitetaan yhdessä, jokainen elämäntilanteensa mukaan. Järjestelmän nähtiin tukevan erityisesti heikoimmassa asemassa olevia. Sosiaaliturvajärjestelmää ei kyseenalaistettu kokonaisuutena, eikä kukaan ilmaissut halua luopua sen perusrakenteista.

Mulla on ollu monia eri elämäntilanteita joissa olen päässyt, saanut ja joutunut käyttämään tukijärjestelmää. Oon ollut työtön, oon hakenut toimeentulotukea jossain vaiheessa, oon saanut lapsilisää, opintotukea ja asumistukea. Ilman niitä olisin ollut todella pulassa. Se on nimenomaan meidän yhteiskunnan niin hieno vahvuus. Sit kun ei oo tarvinnu hakea oon ollut hirveen tyytyväinen maksamaan veroja että muut voi hakea. Kyllä nää omakohtaiset kokemukset auttaa ymmärtämään miten tärkeitä ne on.

Turvaverkot parhaimmillaan mahdollistaa ihmisten kehitystä.

Näen sosiaaliturvan merkityksen sillä tavalla, että kannatellaan heikkoa ihmistä, jotta hän siitä vahvistuu ja on aktiivisempi toimija sitten omalla elämällään.

Sivistyneen yhteiskunnan mitta on, miten se pitää huolta heikoimmistaan.

Jos oot paskoista lähtökohdista niin et sä sieltä ponnista ylös jos ei joku sua auta.

Sosiaaliturvajärjestelmän koettiin mahdollistavan paitsi perustoimeentulon myös tulevaisuuden suunnittelun, unelmoinnin ja rohkeuden tavoitella uutta. Sosiaaliturvan katsottiin tukeneen muun muassa opintoja kohti toivottua ammattia, työnhakua työttömyysjaksojen aikana, lasten kanssa kotona olemista, riskien ottamista sekä kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Järjestelmä nähtiin laaja-alaisesti mahdollistavana rakenteena, ei pelkästään akuutteihin kriiseihin vastaavana tukimuotona. Sosiaaliturvan koettiin tuovan vakautta arkeen ja tukevan yhteiskuntarauhaa. Järjestelmä kuvattiin usein psykologisen turvallisuuden lähteenä riippumatta siitä, oliko henkilö itse parhaillaan etuuksien piirissä. Psykologiseen turvallisuuteen liitettiin myös henkinen hyvinvointi ja yksilön toimintakyky.

Sosiaaliturva mahdollistaa unelmoinnin.

Kuinka tärkeää ja kuinka iso merkitys sillä on turvallisuuden tunteen kannalta että meidän maassa on järjestelmä joka takaa sen perusturvan.

Ensimmäisenä tuli mieleen turvallisuuden tunne siitä, että vaikka kuinka huonosti menisi, niin toimeentulo on turvattu. Antaa turvallisuuden tunnetta ja voi keskittyä itse ongelmaan, mikä se sitten ikinä onkin.

Keskustelujen aikana nostettiin toistuvasti esiin yksittäisiä sosiaaliturvaetuuksia, joilla oli ollut merkittävä vaikutus osallistujien elämäntilanteisiin. Osallistajat jakoivat kokemuksiaan etuuksista henkilökohtaisista ja usein herkistäkin kokemuksista. Etuuden koettiin tuovan vakautta, helpotusta ja toivoa haastaviin tilanteisiin sekä vaikuttavan suoraan yksilön hyvinvointiin. Useat osallistajat nostivat esiin toimeentulotuen piirissä ollessaan saatujen maksuttomien lääkkeiden tärkeyden. Tämä käytäntö koettiin erityisen merkitykselliseksi pienituloisten ja pitkäaikaissairaiden arjen tukemisessa.

Valmistumisen jälkeen olin työttömänä ja tein osa-aikaisena töitä. Sai työttömyystukea sen hetken. Se toi psykologista tukea ja turvaa siihen sen hetkiseen välitilaan.

Henkilökohtaisesti ajattelen, että se on tosi hyvä. Olen saanut opiskella. Olen voinut käydä opinnot, ottaa lainaa, olen ollut lasten kanssa kotona, kun he ovat olleet pieniä. Olen saanut sairastaa.

Kun menetin isän pienenä niin sain lapseneläkettä lapsuuden, sitten opintotukea, työmarkkiantukea, asumistukea, erikoissairaanhoidon, ansiosidonnaista. Isoja asioita missä yhteiskunta on auttanut.

Sain lapsilisää ja työttömyysrahaa. Ne on minua kannustanut ja innostanut lähtemään työelämään. Tuki minua psykologisesti aika paljon. Sain aika nopeasti työpaikan ja olen edelleen töissä.

Kun itse aikoinani valmistuin muotoilijaksi, en saanut heti töitä. Sain tukia, mutta se mahdollisti sen, että sai rauhassa etsiä töitä.

Keskusteluissa korostettiin sosiaaliturvajärjestelmän merkitystä suomalaisen tasa-arvon edistäjänä kautta historian. Järjestelmän nähtiin mahdollistaneen yhä useammalle yksilölle paremman elämän tavoittelun sekä unelmien toteuttamisen. Sosiaaliturvan odotettiin tukevan kansalaisia läpi elämän eri vaiheiden – kuten opiskeluaikana, vanhemmuuden alkuvaiheessa ja työuran päättyessä –

tarjoten edellytyksiä arjen hallintaan ja tulevaisuuden rakentamiseen. Osallistujat pitivät arvokkaana sitä periaatetta, että järjestelmä toimii lähtökohtaisesti yhdenvertaisesti koko maassa, vaikka käytännön toteutuksessa koettiin myös alueellisia eroja.

Oikeestaan kaikki nää etuudet mahdollistaa yhdenvertaisen ja yhteiskunnan jossa huolehditaan kaikista aina niissä tilanteissa kun tarvitaan.

These are the values that Finland has upheld: equality and equity. Social security is an essential part of that and dignity.

Jos sitä ei olisi, olisi riippuvuus omasta perheestä ja suvusta. Se olisi ihan tuurista kiinni mitä mahdollisuuksia ihmisellä on syntyessään johonkin sukuun.

Opintotuki on itellä mahdollistanu sen, että on saavuttanut hyvän tutkinnon ja mahdollistanut nykyisen työn mitä en muuten olisi saavuttanut ilman tukijärjestelmää.

Huomionarvoista on, että useat uussuomalaiset osallistujat kuvasivat suomalaista sosiaaliturvajärjestelmää poikkeuksellisen toimivaksi ja kattavaksi. Järjestelmä oli ollut monille positiivinen yllätys verrattuna heidän kokemuksiinsa muista maista, erityisesti omista lähtömaistaan. Myös Suomessa pitkään asuneet osallistujat toivat esiin kansainvälisiä vertailuja, joissa suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän laajuus, tasavertaisuus, saavutettavuus ja mahdollistavuus näyttäytyivät edullisessa valossa.

Itse maahanmuuttajataustaisena kun näen miten hienosti tämä on rakennettu täällä Suomessa. Se on turvallinen olo, että jos tulee elämässä sellaisia tilanteita, jossa ei ole muita keinoja millä pystyy elämään, niin tämä on se keino joka antaa ihmiselle turvan.

When you are part of society, you want to give to society.

Oman kokemuksen perusteella, kun tulin maahanmuuttajana, niin mulla oli aika yllättävää miten hienosti tää sosiaalisysteemi on rakennettu. En odottanut minkäänlaista apua ja tukea ja sain kuitenkin sitä. Kun katson taakse ja huomaan miten se on tukenut minun eteenpäin lähtöä tässä... muuten en olisi varmaan pystynyt.

Voin sanoa, että paljon ulkomailla puhutaan Suomen sosiaaliturvasta ja sitä ihailaan.

Useat osallistujat kokivat, että sosiaaliturvaetuuksiin on tärkeää sisältyä myös vastikkeellisuutta, ja yksilön vastuuta omasta toimintakyvystään painotettiin. Useissa keskusteluissa kuvattiin, kuinka

nykyinen järjestelmä saattaa pahimmillaan passivoida tuensaajia. Vaikka vastuun ja velvollisuuden näkökulma tunnistettiin tärkeäksi osaksi järjestelmää, ei keskusteluissa noussut kovin usein esiin huolta etuuskien väärinkäytöstä tai niiden perusteettomasta myöntämisestä. Pieni osa keskustelijoista kertoi, että tietää tai tuntee henkilöitä, jotka tahallisesti ja tarkoituksellisesti väärinkäyttävät järjestelmää.

Minä käyn kuntouttavassa työtoiminnassa sitä vastaan, että saan rahallista tukea Kelalta. Työttömyystukea. Niin tota kyllä mie pidän sitä silleen reiluna tilanteena tässä minun tilanteessa, että sitä tavallaan odotetaan, että mie myös edistän sitä omaa kuntoutumista.

Ei voi tasapäistää mutta voi vastuuttaa. On oikeus, mutta on myös vastuu ja velvollisuus toimia oman toimintakyvyn rajoissa.

Aina ollut itsellekin hankalaa ymmärtää, että miksi pitää käydä töissä. Vasta tässä iässä rupean tajuamaan sitä mallia taustalla.

Raha ei kasva puissa valtiollakaan, eli ihmisten pitää käydä töissä.

Mun unelma olisi se, että säilyisi se yhteisvastuu siinä. Että on ok saada tukea ja välillä taas olla se joka maksaa. Sen pitäisi olla sellaista yhteen hiileen puhaltamista.

Kun kävelet kadulla niin kaikki vastaan tulijat maksaa sulle sen tuen. Ihmiset unohtaa että tää yhteiskunta maksaa sulle sen, eikä se oo mikään loputon lähde se valtion kassa, mistä sitä vaan tulee. Sitä rahaa pitäisi arvostaa koko sydämellä mitä saa.

Osallistujat korostivat sosiaaliturvan keskeistä tehtävää riittävän toimeentulon turvaajana. Riittävä toimeentulo nähtiin olennaisena osana turvallisuuden tunnetta erityisesti vaikeissa elämäntilanteissa. Keskusteluissa ei keskitytty tarkkoihin rahamääriin, mutta pohdintaa keskustelijoissa herätti se, mitä riittävä toimeentulo käytännössä tarkoittaa. Useissa puheenvuoroissa mainittiin, että ihmisellä tulisi olla mahdollisuus asua, saada riittävästi ravintoa sekä elää kohtuullista ja inhimillistä arkea. Nuoret osallistujat ilmaisivat useassa keskustelussa, miten nykyinen tukijärjestelmä on riittämätön suhteessa nykypäivän elinkustannuksiin. Osa osallistujista ilmaisi huolensa siitä, turvaavatko nykyiset etuudet riittävän toimeentulon kaikissa tilanteissa. Keskusteluissa pohdittiin, että toteutuvatko lapsen oikeudet, jos etuus ei kata esimerkiksi lapsen harrastamisen tai opiskelun mahdollisuutta.

Musta yleisesti toimeentulon pitäisi olla taattu. Kun itse rakennusalalla näkee, miten leikkaukset ja ansiosidonnaiset koskettaa. Oman yrityksen kohdalla koskee hirveää määrää porukkaa. Kavereiden kanssa soitellaan, että eikö millään olisi töitä.

Tää on tosi tärkeä pointti, että sitten että voisi keskittyä siihen niinku olennaiseen, joka on se kuntoutuminen esimerkiksi, eikä siihen, että millä rahalla mä syön ensi viikolla.

Millä tavalla se parantaa tai kannustaa, että on vaan yksinkertaisesti vähemmän rahaa ruokaan, että mä en niinku ymmärrä sitä logiikkaa.

Osallistujat ilmaisivat eri tavoin myötätuntoa niitä kohtaan, jotka ovat sosiaaliturvan piirissä. Suurin osa osallistujista nosti esiin sosiaaliturvajärjestelmän merkityksen erityisesti lapsiperheiden, nuorten ja vanhusten tukemisessa. Etuuksien tarveharkintaa sekä järjestelmän kykyä joustaa yksilöllisten elämäntilanteiden mukaan pidettiin keskeisinä periaatteina sosiaaliturvan toimivuudelle. Pitkään tukien piirissä olevien tilanne pohditutti useita keskustelijoita. Erityisesti ylisukupolvinen köyhyys sekä lapsiperheköyhyys puhututti osallistujia.

Lapsiperheköyhyydessä elävät lapset tottuvat myös sinnittelemään. Mikä on se kohta kun voidaan sano että sun ei tarvii sinnitellä ja voitais muuttaa sitä elämän suuntaa? Se sinnittely omasta kokemuksesta siihen tottuu ja se periytyy. Aivot asennoituu eri tavalla. Ei tarvitse kauaa olla kotona että menee flegmaattiseen ameebana olemisen tilaan, että ei näe enää niitä mahdollisuuksia.

Ja kyllä se näkyy lapsien osalta kuinka pitkälle työttömyys ulottuu, kun asiakkaissa on jo 4. polven työttömiä. Voi olla niin että vanhemmalla on aikuisten lasten asioiden hoitamiseen valtakirjat ja hän tekee sitten samalla 4 toimeentulotukihakemusta [kaikille lapsilleen] ja mietin vain missä on menty vikaan. Seuraukset on hurjat ja valtavat.

Oon ite ollut sijoitettuna melkein taaperosta lähtien, oon nähnyt sitä puolta tosi paljon ja koen että sitä ei oo hoidettu ihan nappiin. Oon nähnyt miten on otettu vaikka tukiperheitä lapsilta pois kun pitää säästää, vaikka nuori tarvitsisi sen tukiperheen. En usko että näistä asioista leikkaaminen auttaa, vaan näen sen enemmän investointina että siihen panostettaisiin.

Jo kutsuvaiheessa osa osallistujista kertoi, etteivät he koe tuntevansa riittävästi sosiaaliturvajärjestelmää tai siihen liittyviä etuuksia. Tiedon ja ymmärryksen puute ja niihin liittyvät haasteet nousivat esiin lähes kaikissa keskusteluissa. Lisäksi viranomaisten päätökset ja niihin liittyvä kirjallinen viestintä koettiin usein kielellisesti haastavaksi ja sisällöltään vaikeaselkoiseksi ymmärtää. Useat osallistujat ilmaisivat, etteivät he olleet ymmärtäneet syitä tukien vähentämiselle, tulojen laskentaperusteita tai seuraavia tarvittavia toimenpiteitä. Pienistä virheistä johtuneet viivästykset etuuspäätöksissä koettiin epäreiluina ja tarpeettoman kuormittavina. Monien osallistujien näkemyksen mukaan oikea-aikainen ja selkeästi esitetty tieto etuuksista ja niiden hakemisesta olisi olennaisesti helpottanut omaa asiointia ja parantanut kokonaisyymmärrystä järjestelmästä.

Jos olisin osannut soittaa neuvontaan, olisin säästynyt siltä, että en menetä kuukauden tukia. On liikaa byrokratiaa ja koukeroita, joista ei tiedä tavallisena ihmisenä, niin vaikka itse olen korkeakoulutettu ja näppärä ihminen, niin välillä olen ihan kelkasta pudonnut.

Tää on haastavaa niin sanotusti normikuolevaisen ymmärtää välistä.

Ihmiset ei tiedä mitä kysyä kun ei tiedä mitä kysyä. Ja jos joku ei auta sua kysymään niitä oikeita kysymyksiä olet tietämätön.

Joskus tuntuu, että mua kiusataan tahallaan.

Tavallinen tallaja ei välttis tiedä miks hakea edes mitään. Se on aikamoinen viidakko se koko hakemushommeli.

Useat osallistujat kokivat, että sosiaaliturvaetuksien hakeminen edellyttää erityistä osaamista ja taitoa. Moni kertoi epäilleensä omia kykyjään etuuksien hakemisprosessissa. Tukea ja apua oli haettu ja saatu muun muassa läheisiltä, ystäviltä, seurakunnalta, kirjastosta tai jopa pankista. Järjestelmä näyttäytyi niin kansalaisten kuin asiantuntijoiden kokemuksissa monimutkaisena ja vaikeana.

Oon auttanut läheisiä tukien hakemisessa ja huomaa miten kauhea rumba se on, että ottaa selvää mihin on oikeutettu ja mitä pystyt hakemaan ylipäättään, ja jos hakemus tulee bumerangina takaisin se on tosi turhauttavaa kaikkien kannalta.

Kelalla asiointi voi tuntua siltä että avaruussukkulalla menee kiertoradalle. Että se tuntuu ehkä vaikeeltakin. Onko ne asiat oikeasti niin vaikeita?

Jos jossain etuudessa tapahtuu jotain, se heijastuu muihin. Sitten lisäksi ulkopuoliset jutut kuten sairastuminen tai työt, niin se on kohtuuttoman vaikea hallittava, kun ei ole yleistukea tai lineaarista vaikutusmallia. Se on meille virkailijoille kohtuuttoman vaikeaa käsitellä näitä oikeassa järjestyksessä. Tämä kolmikko (asumistuki, työttömyystuki, toimeentulotuki) on vaikea kokonaisuus.

Munkin, vaikka olen yhteiskunta-alalta, on ollut tosi vaikea ymmärtää kaikkia niitä papereita.

Olen ollut aikaisemmin kirjastossa töissä, niin siellä ihan viikoittain joutuu tekemään hakemuksia muiden puolesta.

Nyt on kunnon Kela-viidakko, josta tulee ihan ahdistus.

Kun puhutaan että saako ruokaa vai ei ja on se lomakekoneisto vastassa. Voi olla viimeisiä niittejä jollekin, jolla on hankala tilanne.

Kaikki siiloutuu tosi monimutkaiseksi ja mystiseksi. Tarvitaan jotain voodooa, että olet inessä. Se on ihan mahdotonta.

Monet osallistujat kuvasivat kokemustaan siitä, että nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä rakentuu kaiken sen tarjoamien mahdollisuuksien keskellä oletukselle mahdollisesta väärinkäytöstä. Järjestelmän koettiin heijastavan epäluottamusta yksilöä kohtaan, mikä ilmeni kontrolloivina, epäilevinä ja rajoittavina käytäntöinä. Useat osallistujat toivat esiin, että etuuskien hakemiseen itsessään liittyy häpeän kokemuksia, joita vahvistavat niin suomalainen työn arvostukseen pohjautuva kulttuuri kuin suvun ja lähipiirin arvomaailma. Työttömyyteen liittyvää häpeää kuvattiin voimakkaaksi, ja etuuskien hakuprosessin vaikeus lisäsi tätä kuormitusta entisestään. Hakuprosessin alussa moni koki itsensä epävarmaksi tai osaamattomaksi, ja järjestelmä näyttäytyi usein monimutkaisena ja emotionaalisesti kuormittavana. Useat osallistujat kuvailivat, kuinka hakuprosessi oli aiheuttanut stressiä ja jopa traumaattisia kokemuksia. Oman elämäntilanteen toistuva todistaminen sekä kokemus siitä, että viranomaisilla on pääsy hyvin henkilökohtaisiin tietoihin, koettiin nöyryyttävinä. Lisäksi keskusteluissa nousi esiin kokemus yhteiskunnallisesta ilmapiiristä, joka koettiin tuomitsevana erityisesti työttömyysetuuksien saajia kohtaan. Kokonaisuutena kuvattiin luottamuspulaa kansalaisten ja järjestelmän välillä – samaan aikaan, kun hyvin toimiva sosiaaliturva parhaimmillaan rakentaa ja vahvistaa tätä luottamusta.

Onko niin, että meillä on jo olemassa luottamuspula puolin ja toisin. Päätäjillä kansalaisiin ja kansalaisilla on epäluottamusta yhteiskuntaan?

Sosiaaliturvan saamisen ei pitäisi olla nöyryyttävää. Olennaista on se, että kun on saajana, niin millainen se fiilis on minun ja järjestelmän edustajien välillä: onko sellainen fiilis, että minua tarkkaillaan ja katsotaan koko ajan mitä teen, vai onko fiilis se, että mua oikeasti tuetaan.

Mutta siinä on myös häpeä hakea tukea. Kyllä mä muistan kun ekan kerran jouduin sinne mennä hakemaan toimeentulotukea niin hävetti ihan hirveesti, että mä joudun tänne menemään ja turvautumaan tähän.

Sen näkökulman haluan tuoda, että meillä on tukia joita on hyväksyttävää hakea ja niistä avoimesti voidaan puhua, esim asumistuki ja opintotuki mutta toimeentulotuen hakeminen on häpeällistä, nöyryyttävää ja siitä on vaikeaa puhua.

Lähes kaikissa keskusteluissa korostui asiakaspalvelun ja yksilöllisten kohtaamisten merkitys osana sosiaaliturvajärjestelmää. Useat kuvailivat joutuneensa toistuvasti selittämään omaa elämäntilannettaan ja taustaansa eri asiakaspalvelijoille, mikä koettiin kuormittavaksi. Tietojen siirtyminen eri viranomaisten ja toimijoiden välillä ei toteutunut joidenkin osallistujien mukaan riittävällä tavalla, mikä johti kokemukseen epätasa-arvoisesta kohtelusta. Järjestelmä koettiin usein hitaana.

Oon usein soittanut Kelaan ja tarvii aina uudestaan selittää se tilanne. Tai kun mun omavalmentaja soittaa työkkäristä niin mun täytyy selittää hänelle joka kerta mun ammatti ja koulutus. Ihan paperilta luettavissa olevia asioita. Menee aikaa siihen, että aina uudestaan selittää sen asian.

Eri puolella on eri järjestelmät mihin juttuja kirjataan, niin se on huono, jos sattuu tarvitsemaan nopeaa hoitoa. Edelleen ei välttämättä tiedot kulje.

Mulla meni vuosi, että edes näin mun sosiaaliviranomaisen. Olen ASTUn kämpässä (sosiaalitoimen asumisen tuen yksikkö). Korostan sitä, että tärkein on se, että saan rahaa. Sinänsä empatia ja sympatia tärkeitä. Mutta tärkein on se, että neuvotaan, miten saa sossusta rahaa. Toki olisi kivaa, että olisi aikaa ja sosiaalitädin kanssa voisi katsoa asioita läpi yhdessä ja juoda teetä ja hän pajaisi, mutta ensin nyt se tonni vaan tilille.

Asiakaspalvelun merkitys korostui erityisesti tukiprosessin alkuvaiheessa, jolloin yksilöllinen ohjaus ja tuki koettiin erityisen tärkeäksi. Vaikka haasteita nostettiin esiin, keskusteluissa jaettiin myös lukuisia esimerkkejä onnistuneista ja myönteisistä asiakaspalvelukokemuksista. Monet osallistujat kertoivat kokeneensa helpotusta ja arvostusta kohdatessaan ymmärtäväisen ja empaattisen virkailijan.

Mulla jokin aika sitten puoliso kuoli. Kyllä mä yritin mutta sit romahdin ihan täysin. Mikä mut nosti sieltä oli hankkeen henkilökunta, kun he tuli meille kotiin. Olin ihan hämmästynyt. Heillä oli huoli minusta, kun olin ihan sekasin kuin seinäkello. Kaikki autto. En tiä oisinko tässä muuten, se oli mulle niin vaikea aika.

Olin huolissani kaikesta, niin tämä fyysinen henkilö osasi auttaa minua siinä, etten kuollut paniikkiin ja yhdessä katsottiin eri vaihtoehdot läpi. Ei pelkästään etuuksia, vaan palveluita myöskin.

Digitalisaation nähtiin tuovan hyötyjä, mutta sen koettiin pahimmillaan lisäävän yksinäisyyttä, syrjäytymistä ja vaikeuksia saada apua – erityisesti tilanteissa, joissa hakijan elämäntilanne on

kuormittava tai kriisiytynyt. Monille osallistujille inhimillinen kohtaaminen oli keskeistä: pelkkä sähköinen asiointikanava tai automatisoitu palvelu, kuten chatbot, ei riittänyt. Lisäksi keskusteluissa nostettiin esiin, että kaikilla kansalaisilla ei ole käytössään tarvittavaa laitteistoa tai riittäviä digitaalisia taitoja asioidakseen sähköisesti.

Att sitta med någon är skönt. Klart man kan göra det på nätet, men jag tänker att när det gäller alla åldrar och social trygghet, är det fysiska mötet väldigt viktigt.

Vanhukset ovat näiden digiasioden kanssa solmussa.

Työskentelen ihmisryhmän parissa, jossa monet on jo pudonnut turvaverkon läpi. Kun ei ole henkkareita, tietokonetta tai puhelimesta saldoa, ei pysty soittamaan tai olemaan yhteydessä.

Mun lapsi on syrjäytymisvaarassa oman sairautensa takia. Jos hänellä ei olisi pakollisia käyntejä Nuotti-valmennuksessa ja työvoimapalveluissa, niin se erakoitumisen vaara olisi aika korkea. Siinä häviää se ihmisyyys kun hoidat vaan näkemättä ihmisiä.

Monet keskusteluissa esiin nousseet haasteet ja ongelmat liittyivät siihen, että lainsäädäntö, rakenteet, hakuprosessi tai päätökset oli koettu epäoikeudenmukaisiksi. Etuuksien saatavuutta ja niiden myöntämiskäytäntöjä ei koettu aina yhdenvertaisiksi.

Olen nähnyt useita tilanteita, missä olet voinut olla ihan tismalleen samassa tilanteessa kuin toinen, mutta toinen saa tuen ja sinä et. Tai ensin et saa ja sitten toisella hakukerralla yhtäkkiä toiselta virkailijalta saatkin.

Parhaimmillaan kaikki menee helposti ja systeemi toimii, mutta kun monet asiat kasautuu ja vaikuttaa toinen toisiinsa, ei olekaan niin helppoa.

En mä huvikseni näitä tukia hae. Täällä tuetaan rappioalkoholisteja, jotka ei tee muutosta, mutta mua kiusataan, vaikka mä yritän parhaani.

Mut lomautettiin tossa marraskuussa ja meni 1,5kk ennen kun sain rahaa yhtään mistään.

Paljon keskustelua ja turhautumista herätti osallistujien keskuudessa se, että sosiaaliturvaetuuksien piirissä ollessa ei useinkaan ole mahdollista kouluttautua tai tehdä keikka-, osa-aika- tai

vapaaehtoistyötä ilman, että se vaikuttaa negatiivisesti etuuksiin. Erityisesti etuuskien saajat kuvasivat ristiriitaista tilannetta, jossa järjestelmä edellyttää aktiivisuutta esimerkiksi työnhaun muodossa, mutta samalla rajoittaa mahdollisuuksia osallistua konkreettiseen toimintaan, joka voisi edistää työllistymistä ja osallisuutta. Osallistujien mukaan aktiivisuutta vaaditaan, mutta siihen liittyvistä toimista saatetaan samanaikaisesti rangaista. Tämä ristiriita herätti ihmetystä myös muiden osallistujien keskuudessa.

Sit sanoin aina että jos et saa yli 3kk duunii, niin älä hullu mene et sulla on helvetti edessä sitten syksyllä.

Tehnyt vaikka pari sijaisuutta, jonka vuoksi mennyt moneksi kuukaudeksi raha-asiat ihan sekaisin. Jos on saanut 6 tunnin palkan jossakin. Jos joku kysyy sanon aina että älä mene pikku duuneihin, se ei ole sen arvoista.

Tein sen virheen että otin kuukauden sijaisuuden kirjastosta ja siinä meni kaikki sekaisin.

On niin paljon paradokseja. Halutaan, että opiskelijat valmistuu nopeasti, mutta sitten etuuksia syödään joka pakottaa töihin joka hidastaa valmistumista. Muussa elämäntilanteessa olevat ihmiset joilla olisi mahdollisuus saada palkkioita tai muuta niin sit rangaistaan siitä että halutaan olla työelämässä ja yrittää ja mennä eteenpäin ja kokeilla jotain uutta.

Jos ihminen itse haluaa yrittää sitä omaa tilannettaan parantaa niin miksi ei anneta?

Osa-aikatyön tulisi olla kannattavaa. Kun jäät työttömäksi, niin voi olla vaikea lähteä töihin. On helpompi lähteä tuntityöntekijänä nousemaan ylöspäin kun niin, että ensin olet pitkään työttömänä ja yhtäkkiä pitäisi tehdä töitä täysipäiväisesti. Ei saisi rangaista osa-aikatyöstä niin kuin nyt tehdään.

Yhteiskunta on ihan nurinkurinen. Ei tueta ja kannatella niitä, jotka haluaisivat tehdä.

Vaikka sosiaaliturvajärjestelmässä havaittiin useita kehittämistarpeita, pidettiin sitä kokonaisuudessaan vahvana, yhteiskunnallisena turvaverkkona, joka tukee ihmisiä monenlaisissa elämäntilanteissa ja kriiseissä läpi elämänkaaren.

Pitäisi katsoa sitä kokonaisuutta, että ollaan kaikki oltu joskus vaipoissa ja sit jonkun ajan kuluttua ollaan taas vaipoissa, mut paljon tapahtuu siinä välissä.

Musta tärkein rooli on just tuo turvaverkko elämän jokaisessa vaiheessa. Aina on jotain, aina voi sattua jotain.

Minkälainen sosiaaliturvajärjestelmä meillä voisi olla tulevaisuudessa?

Sosiaaliturvadialogeissa keskusteltiin laajasti siitä, miten sosiaaliturvajärjestelmää tulisi kehittää vastaamaan sekä nykyisiä että tulevia yhteiskunnallisia muutoksia, kuten väestön ikääntymistä, syntyvyyden laskua, työelämän murrosta ja maahanmuuttoa. Lisäksi keskusteltiin järjestelmän rahoittamisen haasteista ja mahdollisuuksista tulevaisuudessa näistä ilmiöistä johtuen.

Osallistajat ilmaisivat toiveen siitä, että sosiaaliturva nähtäisiin jatkossakin hyvinvointivaltion keskeisenä rakenteena, jonka tarkoituksena on tarjota tukea silloin, kun sitä tarvitaan. Keskusteluissa toivottiin yhteiskunnallista ilmapiiriä, joka olisi ymmärtäväisempi sosiaaliturvaa tarvitsevia kohtaan. Osallistujien keskuudessa vallitsi yhteisymmärrys siitä, että elämän kriisitilanteet voivat kohdata ketä tahansa, eikä kukaan voi täysin ennakoida omaa tulevaisuuttaan. Keskusteluissa korostettiin, että kaikki ihmiset eivät ole samassa asemassa tai samalla viivalla nyt eikä tulevaisuudessa – kaikilla ei ole samanlaisia mahdollisuuksia työkykyyn tai omatoimisuuteen.

Hyvinvointiyhteiskunta on yhteinen asia.

Pitäisi olla enemmän joustavuutta ja lempeyttä. Nähdään toisemme kokonaisina.

Social trygghet ska stärka och skapa trygghet för individen och familjen. Den ska öppna dörrar och inte stänga. Mindre misstro och mera individanpassade lösningar.

Miten sitten saisi sellaista ilmapiiriä luotua, että tämä olisi yhteinen projekti, missä haluttaisiin ylläpitää sitä ja tehdä yhdessä. Tuntuu, ettei nyt ole sellaista yhteistä visiota ja tekemisen meininkiä, jota tarvittaisiin. Pitäisi etsiä se ja huolehtia, että ihmiset viihtyisivät töissä. Kun järjestelmä toimii, tulee menestystarinoita. Positiivisen kautta - ilmapiiriä tarvitaan.

Useat osallistajat toivoivat saavansa enemmän ja selkeämpää tietoa koko järjestelmästä, eri etuuksista sekä helposti löydettävissä ja ymmärrettävissä olevaa tietoa siitä, mihin etuuksiin he ovat oikeutettuja eri elämäntilanteissa. Myös sosiaaliturvan toimeenpanossa toimivat ammattilaiset nostivat esiin haasteita järjestelmän kokonaisuudessa. Tyypillisesti tuensaaja voi samanaikaisesti olla oikeutettu työttömyystukeen, asumistukeen ja toimeentulotukeen, joista jokaisella on omat hakuprosessinsa ja raportointivelvoitteensa. Tämä kokonaisuus koettiin monimutkaiseksi sekä asiakkaan että hallinnon näkökulmasta. Selkeämpi etuusjärjestelmä tukisi sekä viranomaistyötä että hakijan hyvinvointia, mikä puolestaan voisi edistää siirtymistä pois etuuksien piiristä kohti omatoimisempaa elämäntilannetta. Yleinen tiedontarve järjestelmästä sekä sen rahoituksesta nousi dialogien aikana selvästi esiin. Suomessa tarvitaan avointa ja laajempaa keskustelua sen osalta, mitä

kansalaiselta tällä hetkellä odotetaan ja voidaan odottaa tulevaisuudessa: minkälainen omavastuu sosiaaliturvajärjestelmään sisältyy tulevaisuudessa.

Välillä on hankala niinku tietää, että mihin kaikkeen sulla on oikeus. Mitä tukia sä voisit saada? Mitä pystyisi hakemaan? Joskus tuntuu kanssa, että näissä asioissa mun pitää olla yhteydessä johonkin ammattilaiseen. Koska ne on ihan täyttä hepreaa mulle.

Minä yhteiskunnan jäsenenä -kurssi olisi hyvä.

Tillräcklig information från början kan man inte understryka för mycket. Att den lilla människan inte ska behöva ensam fundera på dem. Att oho, jag skulle ha haft möjlighet till stöd.

Pitäisi tietää mihin raha menee, esimerkiksi sellainen Spotify wrapped, että tämän verran maksoit veroja ja mihin se on mennyt.

Keskusteluissa nousikin vahvimmin esiin toive siitä, että tulevaisuuden sosiaaliturvajärjestelmä olisi rakenteeltaan mahdollisimman yksinkertainen, selkeä, ennakoitava ja läpinäkyvä. Nykyinen järjestelmä koettiin laajasti monimutkaiseksi, ja sen selkeyttämistä sekä yksinkertaistamista pidettiin keskeisenä kehittämiskohteena jokaisessa keskustelutilaisuudessa. Lisäksi enemmistö osallistujista korosti ennaltaehkäisevän työn merkitystä sosiaaliturvajärjestelmän kehittämisessä. Varhainen puuttuminen ongelmiin nähtiin keinona vähentää myöhempää sosiaaliturvan tarvetta sekä mahdollistaa resurssien tarkoituksenmukaisempi käyttö.

Ois ihan kiva jos ne etuudet ois saatavilla ns matalammalla kynnyksellä. Jos on valmiiks voimavarat tosi vähissä, niin ne lomakkeet on tosi uuvuttavia. Kysytään sama asia 10 eri muodossa. Monta eri hakemusta ja kaikkiin eri lääkärintodistukset. Systemiä vois yksinkertaistaa.

Kelaan voisi kehitellä yhden hakemuksen mallin. Kerrot vain sun elämäntilanteen ja sieltä tulee vastaus. Silloin ei itse tarvitsisi tietää itse, mitä kaikkia tukia on.

Yksi asia kun menee Kelaan niin katottaisiin koko asiakkaan asiaa eikä vain sitä yhtä asiaa jota hän on hakemassa vaan saisi koko paketin ja kuvion huomioitua.

Kun panostaa ihmisten hyvinvointiin se maksaa itsensä takaisin.

Useat osallistujat ilmaisivat toiveen sosiaaliturvajärjestelmän kehittämisestä suuntaan, joka olisi inhimillisempi, joustavampi, nopeampi ja ennakoitavampi. Tällaisen järjestelmän katsottiin paremmin vastaavan sen alkuperäistä tarkoitusta: tarjota tukea tilapäisiin ja akuutteihin elämäntilanteisiin ja tukea paluuta työelämään. Etuuksien maksamisen ajankohtaan ja tuen määrään liittyvä epävarmuus aiheutti osallistujien mukaan ahdistusta ja saattoi pahimmillaan lamaannuttaa yksilön toimintakyvyn. Osallistujat näkivät, että mikäli apua olisi saatavilla nopeasti ja järjestelmä olisi selkeä ja ymmärrettävä, se tukisi tehokkaammin yhteiskunnallista luottamusta ja työnhakua ilman pelkoa tukien menettämisestä. Tällöin henkilöllä olisi paremmat mahdollisuudet palata takaisin työelämään ja siirtyä järjestelmän rahoittajan rooliin.

Erilaiset elämäntilanteet ovat entistä monimuotoisempia. Tässä tuleeekin se ongelma, että miten tällainen iso ja kattava järjestelmä saadaan sovitettua ihmisten muuttuviin tilanteisiin.

Myös että pystyisi suunnittelemaan sitä jatkuvuutta, että vaikka puoli vuotta pärjää elämän eri tilanteissa, koska sitten pystyy taas paremmin tekemään töitä.

Kannattaisin Tanskan mallia, eli että pääsisi nopeasti avun piiriin, mutta että vaatimustaso tulee vasta myöhemmin vastaan. Tuissa olisi aikarajat, jotka täyttyvät jossain kohtaa.

Keskusteluissa nousi toistuvasti esiin sosiaali- ja terveyspalveluiden keskeinen rooli yksilön kyvyssä palata työelämään tai opintojen pariin. Useat osallistujat kertoivat, että heidän tai heidän läheistensä työkyvyttömyys ja etuuksien tarve johtui ensisijaisesti terveydellisistä syistä. Terveystieteiden palveluiden koettiin olevan usein hitaita ja vaikeasti saavutettavia, mikä vaikutti viiveeseen etuuksien hakemisessa, niiden myöntämisessä sekä työ- ja toimintakyvyn palautumisessa. Saatavuushaasteita kuvattiin esiintyvän kaikissa ikäluokissa. Monet näkivät ainoaksi vaihtoehdoksi yksityisen terveydenhuollon, johon erityisesti opiskelijoilla ja pienituloisilla ei ollut taloudellista mahdollisuutta.

Jos ihminen täytyy saattaa työkkäriin niin miten voi vaatia että hän hakee 4 kertaa kuussa töitä. Eihän siinä ole tolkun häivää.

Ja lääkäriajallekin on pitkät jonotusajat, että se menee aika pitkä aika niinku tässä koko prosessissa

Menin yksityiselle nopeasti ja minut leikattiin akuutisti. Julkisella olisi varmasti kestänyt paljon kauemmin. Pääsin nopeammin takaisin työelämään.

Kehittämistarpeita nähtiin myös sosiaalipalveluiden osalta. Mielen terveyden ongelmat ja muut monisyiset sairaudet, kuten päihderiippuvuudet, nähtiin ilmiöinä, jotka edellyttäisivät nopeampaa, pitkäjänteisempää ja laadukkaampaa hoitoa. Useat osallistujat kokivat joutuneensa tilanteeseen, jossa etuuksia ei myönnetty esimerkiksi puuttuvien lääkärintodistusten vuoksi. Tämä johtui usein siitä, että palveluiden piiriin ei oltu päästy riittävän nopeasti. Vaikuttaa siltä, että sosiaaliturvaan ja etuuksiin tukeudutaan tällä hetkellä osittain sen vuoksi, että sosiaali- ja terveystalouden piiriin pääsy vie aikaa.

Saisiko sitä hoidon piiriin pääsemistä nopeutettua jotenkin.

Se liittyy vahvasti myös työllisyyteen, että onko ihminen kunnossa, sekä keho että pää.

Nykyinen järjestelmä ei perustu siihen että ymmärrettäisiin ongelmia, vaikkapa alkoholismia. Ihmisiä pyöritetään kuntouttavassa työtoiminnassa, mutta ei ne siitä raitistu, että käydään siellä pari tuntia päivässä. Sama mielen terveyden haasteissa. Paikataan, mutta ei pureuduta juurisyihin.

Keskusteluissa esitettiin toiveita kannustavuuden vahvistamisesta. Osallistujat ilmaisivat toiveen, että tulevaisuuden sosiaaliturvajärjestelmä ei rankaisisi yksilön aktiivisuudesta, vaan sen sijaan kannustaisi kouluttautumiseen, keikkatyöhön sekä vapaaehtoistoimintaan. Osallistujien keskuudessa vallitsi laaja yhteisymmärrys siitä, että kouluttautuminen tai työskentely työttömyyden tai kuntoutuksen aikana tukee sekä yksilön henkistä ja fyysistä hyvinvointia että paluuta työelämään. Kannustavuuden lisäksi vastavuoroisuus tukee kansalaisten oikeudenmukaisuuden kokemusta.

Olisi hienoa kun voisi sanoa, että ota nyt se työ ja ne muutamat tunnit jos pääset sillä vaikka työyhteisöön sisään. Olisi tärkeää, että voisi kannustaa siihen ja että rakenne kannustaa siihen. Ettei heti menetä kaikkea moneksi kuukaudeksi.

Uskaltaisi kokeilla. Toimisi kannustimena. Nuoren näkökulmastakin ois ehkä kiva maistaa keikkatyötä ja tutustua työnantajiin sitä kautta. mutta tässä järjestelmässä se ei ole mahdollista. Se kannustavuus sinne. Mahdollisuuksien lisäksi.

Mielelläni ottaisin pieniä hommia vastaan jos ei kaikista tarvisi hirveän suuria selvityksiä tekeen. Sit uskaltaisin ehkä lähteä kokeilemaan jotain.

Velvollisuuksia on ja niitä pitää olla. Itse tunnistan sen että jos multa ei odoteta mitään passivoidun helposti. Mutta että ne olis mahdollisimman selkeitä ne velvollisuudet. Että ei tarvis arpoa mitä ne on.

Keskusteluissa esitettiin toiveita siitä, että erityisesti lapsiperheiden ja nuorten tukemiseen panostettaisiin tulevaisuudessa. Nuorten asema nähtiin useissa keskusteluissa omana kokonaisuutenaan, erillisenä monista muista väestöryhmistä. Osallistujat kokivat tärkeäksi, että nuoria tuettaisiin monipuolisesti erilaisissa elämäntilanteissa, jotta he saisivat paremmat mahdollisuudet rakentaa hyvää arkea ja elämää. Yhtenä konkreettisenä ehdotuksena esitettiin, että kotona asuvia yli 17-vuotiaita nuoria kohdeltaisiin itsenäisinä yksilöinä, jolloin vanhempien tulot tai perhetilanne eivät vaikuttaisi heidän tukiinsa. Lisäksi nuorten kohdalla toivottiin erityyppistä tarveharkintaa ja ehtoja, jotka huomioisivat heidän erityiset tarpeensa ja elämäntilanteensa.

Lapsiperheisiin pitäisi panostaa erityisesti, että on veronmaksajia myöhemminkin. Nään ite että lapsiperheisiin pitäisi kaikista eniten panostaa.

Opintotuki pitää ehdottomasti säilyttää koska se tasaa ihmisten tuloeroja pitkällä tähtäimellä.

Minulle tärkeää on se, että taataan lapsille yhtäläiset mahdollisuudet mennä elämässä eteenpäin. Opiskelumahdollisuudet ja muut, ylisukupolvisuuden poistaminen, vaikkei tämä etuuksilla automaattisesti poistukaan. Lapset olisi yhdenvertaisessa asemassa taustasta riippumatta.

Hyvän ja tasavertaisen asiakaspalvelun merkitys nousi esiin useissa keskusteluissa keskeisenä kehittämiskohteena. Tietämättömyys saattoi estää hakijaa antamasta kaikkea olennaista tietoa, eikä uusi virkailija välttämättä osannut kysyä oikeita asioita, koska hänellä ei ollut kokonaiskuvaa asiakkaan tilanteesta tai historiasta. Osa osallistujista ehdotti, että jokaiselle etuuden hakijalle voitaisiin nimetä oma henkilökohtainen virkailija, joka tuntisi hakijan kokonaistilanteen ja voisi tukea asioinnissa pitkäjänteisesti. Mallia verrattiin julkisessa terveydenhuollossa esillä olevaan omalääkärimalliin. Ratkaisuksi ehdotettiin myös etsivän aikuistyön kaltaisia toimintamalleja sekä asiakaspalvelun saavutettavuuden parantamista eri kanavissa ja kohderyhmille.

Että yhden ihmisen asiat käsiteltäisiin jossain eikä kymmenessä eri paikassa.

Mentäisiin ihan ihmisen kotiin asti tarkastamaan tilanne.

Mietin, että jos olisi oma lääkäri ja oma työntekijä -systeemi, jolla voitaisiin ottaa näistä koppi.

Sä aina palaisit sen yhden luukun tai saman Pirkon luokse, joka tulee siinä tutuksi jo ennalta. Ei 50 eri nimeä, vaan se sama Pirkko.

Tekoälyn ja digitaalisten ratkaisujen mahdollisuudet tulevaisuuden sosiaaliturvajärjestelmässä nähtiin erityisesti tiedon saamisen mahdollistamisessa sekä hakuprosessien teknisessä tukemisessa, kuten hakulomakkeiden käsittelyssä ja automatisoinnissa. Useat osallistajat vertasivat sosiaaliturvaetuuksien hakemista veroilmoituksen tekemiseen, jonka koettiin olevan huomattavasti yksinkertaisempi ja käyttäjäystävällisempi prosessi. Osa osallistujista oli tietoisia siitä, että veroilmoitusprosessissa hyödynnetään automaatiota ja tekoälyä päätöksenteon tukena. Näin ollen vastaavanlaisten teknologisten ratkaisujen nähtiin tarjoavan potentiaalia myös sosiaaliturvajärjestelmän uudistustyössä.

Voisko se olla, että voi täyttää halutessaan sen oirekuvan kun digilääkärissä. Sit sieltä tulee ihminen joka vie asiaa eteenpäin. Se voisi nopeuttaa asiaa.

Jos unohdat yhden rastin raksittaa tulee kaikki bumerangina takaisin ja asiat viivästyy. Tekoäly voisi ottaa ne ylilyönnit ja alilyönnit pois. Itsekin tietää hyvin, että älä laita sinne tällaista lausetta tai laita tällainen nää toimi ja nää ei.

Voiko semmosta tulevaisuuden tekoäly systeemiä kehittää siihen johon pystyisi laittaa työtaustat, kiinnostuksen kohteet, koulutukset, haastattelun ja voinnin ja sieltä syötettäis työnantajalle mahdollisia ratkaisuja ulos. Tai työkkärille. Sieltä tulis valmista sparraavaa dataa ulos että hei, sinusta on vaikka mihin. Se auttaisi työnantajaa uudelleensijoittaa uudellaisiin tehtäviin. Kun haet pestiä niin susta on tämmöseen.

Al som måste vara med, men vi får inte glömma att det att du kramar om en människa eller ett träd, det ger dig så mycket.

Keskustelujen eri kohderyhmät toivoivat tulevaisuudelta sosiaaliturvajärjestelmää, joka vastaisi paremmin heidän yksilöllisiin tarpeisiinsa ja elämäntilanteisiinsa. Nämä tarpeet liittyivät usein pitkäaikaisen tai erityisen tuen tarpeeseen, työn tekemisen tapaan, tiettyyn yhteisöön tai elämänvaiheeseen. Ruotsin- ja englanninkielisissä keskusteluissa korostettiin tiedon ja kielipalveluiden saatavuuden merkitystä yhdenvertaisen palvelun turvaamiseksi. Maaseudulla ja haja-asutusalueilla puolestaan pohdittiin palveluiden saavutettavuutta ja alueellista saatavuutta.

When I was a student I had no idea that I could actually get Kela benefits. Me and my husband did not know about that, and we paid everything ourselves for a year.

It didn't even come to my mind that I could get some kind of support. I was so grateful. We should teach people to be grateful, but not misuse the system.

Jos asuu puolison kanssa yhdessä on tosi kivikautista, että sen sun puolison pitäisi elättää sut.

My opinion is that people older than 55 should be allowed to work only 70 %. And they could be mentoring younger people. They should still get the full salary.

Erityisesti yrittäjien, itsensätyöllistäjien ja freelancereiden aseman parantaminen nousi esiin useissa keskusteluissa. Näissä ryhmissä koettiin, että nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä ei tarjoa riittäviä turvaverkkoja yrittäjyyden riskeihin ja epävarmuuksiin. Yhteiskunnan katsottiin kannustavan yrittäjyyteen, mutta samanaikaisesti tukijärjestelmän ei koettu riittävästi tukevan tilanteissa, joissa yritystoiminta epäonnistuu tai kohtaa väliaikaisia taloudellisia haasteita. Lisäksi yrittäjien ei nähty olevan yhdenvertaisessa asemassa työntekijöiden kanssa esimerkiksi sairastamisen tai terveydenhuollon palveluiden saatavuuden osalta.

Oon ollut myös yrittäjänä. Siinä vasta on väliinputoajana. Siinä jos jäät työttömäksi putoot kokonaan kaikkien mahdollisten juttujen ulkopuolelle. Ja omaisuus voi olla kiinni laitteissa ja muissa.

Yrittäjien sosiaaliturva taitaa olla aika olematon, ei sitä taida olla ollenkaan. Ja yritykset kuitenkin tuovat sitä rahaa tänne.

Olen yrittäjä ja olin vähän aikaa sitten leikkauksessa. Työntekijänä olisin ollut monta kuukautta sairauslomalla. Se ei ole itselle mahdollista.

Tuli työllistymisestä ja työttömyydestä mieleen, että on niin paljon ihmisiä, jotka haluaisivat toimia osittain yrittäjinä. Sosiaaliturva ei ota heitä kuitenkaan huomioon.

Yrittäjyyshomma on tosi vaikea, näin taiteilijan näkökulmasta. Monella varmasti olisi kiinnostusta, mutta kun laitat toiminimen pystyyn, niin tiput toimeentuloturvasta, ja kun taiteella ei välttämättä elätä joka kuukausi itseään, niin ei kannata. Pienimuotoisenkin yritystoiminnan olisi tärkeä olla kannattavampaa.

Keskusteluissa nousi esiin myös osatyökykyisten ja vammaisten henkilöiden asema sekä heidän oikeuksiensa ja mahdollisuuksiensa toteutuminen tulevaisuuden sosiaaliturvajärjestelmässä. Osallistujien keskuudessa tunnistettiin, että osalle ihmisistä sosiaaliturva ei ole tilapäinen tuki, vaan pysyvä osa arkea ja välttämätön turvarakenne. Tämän vuoksi erityisesti vammaiset osallistujat kokivat epäoikeudenmukaisena sen, että omaa toimintakykyä ja tuen tarvetta saattoi joutua todistelemaan toistuvasti, vaikka tilanne ei ollut muuttunut eikä ollut odotettavissa muutosta. Lisäksi esitettiin toiveita

siitä, että erityistä tukea tarvitsevat henkilöt voisivat saada etuuksia ilman, että se rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan esimerkiksi hankkia omistusasunto, opiskella tai osallistua työelämään.

Meitä vammaisia on tosi paljon jotka haluais työhön ja olis kykeneväisiä siihen.

Kuitenkin se, että sit kun istun pyörätuolissa ja tarvii erilaista tukea niin sitten omaa osaamista vähätellään, ja sitten oon yrittänyt hakea töitä niin jos kerron, että joo oon pyörätuolissa ja omasta tilanteesta, mikä on mun mielestä tärkeää koska haluan olla rehellinen, niin silloin koko työhakemusta ei suurinpiirtein lueta.

Mihin avustavat työtehtävät ovat kadonneet? Itsekin minun pitää tehdä jotkut saatanan markkinointimateriaalit itse. Eikö siihen voisi palkata vaikka jonkun nuoren tekemään tätä. Ja juuri viime viikolla istutin kukkia toimistolla, kun olivat olleet puolitoista vuotta juomalasissa juurtumassa.

Man måste många gånger, jag måst 3-4 gånger i året skicka papper att jag inte ännu heller kan gå. Varje år ska man gå till läkaren och fara med taxi och föra pappret till Kela och visa att här sitter jag fortfarande och kommer att sitta resten av livet. Jag funderar inte på det mera, de vill säkert i framtiden också att jag bevisar så jag gör det då.

Saamelaisväestön keskusteluissa nousi esiin toive siitä, että virkailijoilla olisi parempi ymmärrys saamelaiskulttuurista sekä tarve käytännönläheisille tukipalveluille, kuten saamenkieliselle perhetyöntekijälle. Lisäksi ilmeni huolta palveluiden laadun ja saavutettavuuden vaihtelusta eri alueilla. Saamelaisyhteisön keskusteluissa nostettiin esiin myös viranomaisiin kohdistuva epäluottamus, joka osallistujien mukaan juontui kulttuurieroista, väärinymmärryksistä, aiemmista kokemuksista huostaanotoista sekä siitä, että viranomaiset eivät heidän näkemyksensä mukaan ymmärrä tai osaa kysyä olennaisia asioita heidän tilanteestaan. Kaikkia näitä ryhmiä yhdisti huoli siitä, että palveluja ei joko saada tai niitä ei uskalleta tai osata hakea.

Kulttuurinen ymmärrys. Juurikin se suhteuttaminen siihen, missä eletään ja ollaan. Meillä on Inarissa ihan eri mahdollisuudet kuin Helsingissä: vuokratasot on tosi korkeat.

Monet ammatit täällä, perinteiset elinkeinot ja matkailu, ovat kausiluontoisia. Osan ajan vuodesta olet töissä. Osan vuodesta pitäisi löytää jotain muuta tai saada jotain tukea. Tämä on heikentynyt, kun siirryttiin alue- tai kuntakohtaisiin työvoimatoimiin. Kun ei kerry työpäiviä riittävästi Kelalle.

Neuvoloissa ei välttämättä tunnisteta näitä ongelmia ollenkaan, kun eivät itse ole saamelaisia. Jos ei osata kysyä, että onko erotuskausi meneillään tai kauanko mies on ollut mettällä, niin ei saamelaiset myöskään itse kerro. Aina on "ihan hyvin" asiat. Sossun yhteydenotto on saamelaisyhteisössä kirosana.

Pätkätyöllistyminen on ollut omassa elämässä se kohtalo, kun on täällä halunnut asua ja perhe on asunut porotaloudessa. Olen itse jo eläkkeellä, mutta maksan hintaa nyt näistä mun tekemistä pätkätöistä pienellä eläkkeellä. No, toisaalta on pienet menotkin. Järjestelmän tulisi tunnistaa paremmin koko Suomen kirjo.

Osa keskustelijoista edusti niin sanottua "vähemmistön vähemmistöä", eli henkilöitä, jotka kuuluivat samanaikaisesti useampaan vähemmistöryhmään. He olivat esimerkiksi sekä vammaisia että kielivähemmistöön kuuluvia. Tämän vuoksi esitettiin toiveita siitä, että sosiaaliturvajärjestelmä olisi tällaisille henkilöille yksinkertaisempi, selkeämpi ja ennakoitavampi. Usein nämä henkilöt edustivat ryhmää, jonka tukien saamista valtaosa osallistujista halusi ensisijaisesti ylläpitää ja vahvistaa.

Vi marginaliseras så otroligt mycket. På papper har vi lagen på vår sida men det känns faktiskt att det bara är på papper.

Lähes kaikissa keskusteluissa nousi esiin perustulon tai kansalaispalkan mahdollisuus. Vaikka aihe mainittiin useasti, se ei herättänyt laajaa kannatusta, eikä enemmistö osallistujista syventynyt aiheeseen tarkemmin. Perustulo nähtiin kuitenkin mahdollisena ratkaisuna moniin toistuvasti esiin nousseisiin sosiaaliturvajärjestelmän haasteisiin, kuten järjestelmän monimutkaisuuteen, epäselvyyteen, ennakoimattomuuteen sekä rajoituksiin satunnaisten työmahdollisuuksien hyödyntämisessä. Lisäksi perustulon katsottiin tarjoavan paremmat edellytykset elämän suunnittelulle ja tulevaisuuden rakentamiselle ilman pelkoa etuuksien menettämisestä. Osa osallistujista toivoi järjestelmään uudistuksia, joissa ainakin osa työttömyysetuuksista myönnettäisiin automaattisesti, vastaavasti kuin esimerkiksi opintotuki. Nykyisessä järjestelmässä koettiin ongelmaksi se, että etuuden hakeminen ja oman tilanteen toistuva todistaminen vievät aikaa ja voimavaroja, jotka voitaisiin käyttää työnhakuun tai muihin toimenpiteisiin, jotka tukisivat yksilön elämänhallintaa ja itsenäistymistä.

Olen samaa mieltä perustulosta. Kaikki tuet on kaluttu ja hypitty. Se on vaatinut ihan hirveästi. Jos elämäntilanne on haastava, on päihdeongelmaa, mielenterveysongelmia, niin sitten voisi resurssit ohjata muualle ja keskittyä parantumiseen, Toimeentulotuki on passivoiva, kun mitään ei saa tienata, sama työttömyystuki menossa samaan suuntaan. Perustulo.

Kehittämissuunnitelmista huolimatta järjestelmä koettiin kokonaisuutena niin keskeiseksi ja toimivaksi, että keskustelu mahdollisista sosiaaliturvajärjestelmän ulkopuolelle rajattavista etuuksista oli selvästi haastavampaa. Kun osallistujilta esimerkiksi kysyttiin, mistä etuuksista tai tuista voitaisiin tulevaisuudessa mahdollisesti luopua rahoituspohjan kaventuessa, osoittautui kysymykseen vastaaminen vaikeaksi. Useiden osallistujien mukaan järjestelmä tarjoaa jo nyt vain välttämättömän tuen, eikä siitä koettu olevan mahdollista enää karsia. Osa kertoi eläneensä koko elämänsä sosiaaliturvan varassa, eikä nähnyt tilanteessaan mitään, mistä olisi mahdollista luopua ilman, että se vaarantaisi perusturvan tai hyvinvoinnin. Toisaalta esitettiin näkemyksiä siitä, että etuuksia tulisi kohdentaa entistä tarkemmin niille, joilla on suurin tuen tarve.

Mulla tuli mieleen se, että mä oon koko ikäni elänyt tukien varassa, niin kun kysytään mistä voi luopua, niin ei ole enää mitään mistä luopua. Kaikki vähäkin on mennyt tarpeeseen, ihan peruselämiseen.

Meillä on loputtomia tarpeita, ja aina tarvitaan jotain lisää. On eettisesti tärkeää keskittyä kärsimyksen poistamiseen.

Onko kaikkien etuuksien maksaminen kaikille järkevää?

Keskusteluissa pohdittiin laajasti erilaisia keinoja järjestelmän rahoituksen turvaamiseksi. Esille nousivat muun muassa maahanmuuton ja sitä kautta veronmaksajien määrän lisääntyminen, verotuksen mahdollinen kiristäminen, talouskasvun ja investointien edistäminen, järjestelmän tehostaminen sekä uussuomalaisten kotoutumisen vahvempi tukeminen. Myös järjestelmän vaikuttavuutta tulisi kehittää. Yhtenä ehdotuksena mainittiin sosiaaliturvan sopeuttaminen suhdannetilanteiden mukaan: etuuksien taso voisi olla matalampi taloudellisesti vahvoina aikoina ja korkeampi taloudellisen taantumana aikana. Ainoana selkeästi esiin nousseena mahdollisena säästökohteena mainittiin yksityisen terveydenhuollon Kela-korvausten vähentäminen tai poistaminen.

Voisi aivan hyvin olla suhdanteiden mukaan elävä sosiaaliturvajärjestelmä ja rahoitus. Kun tulee paremmat ajat ei tarvii rahoittaa ihan samalla tavalla.

Olen yrittäjäperheen lapsi, ja olen nähnyt, että kun tulee vaikeuksia, niin sitten myydään autoa ja muuta. Näen, että kaikkea ei tarvitse tarjota.

Meillä on rahaa ja meidän täytyy miettiä, miten voimme tehokkaammin tarjota ohjausta niin, että he nopeasti pääsevät eteenpäin.

Finland needs better strategies. The system is being misused. That is not okay, and shouldn't be.

Lapsilisän tulevaisuus herätti keskusteluissa eniten ristiriitaisia näkemyksiä. Osa osallistujista korosti lapsilisän universaaliuden arvoa ja sen symbolista merkitystä osana hyvinvointiyhteiskunnan turvaverkkoa. Lapsilisän katsottiin tukevan lasten tasavertaisia lähtökohtia, erityisesti elämän alkuvaiheessa, riippumatta perheen taustasta tai taloudellisesta tilanteesta. Erityisesti yksinhuoltajat ja maahanmuuttajataustaiset osallistujat toivat esiin lapsilisän konkreettisen merkityksen arjen taloudellisena tukena. Toisaalta osa osallistujista koki, että lapsilisä ei kohdistu tasapuolisesti perheiden tarpeiden mukaan. Lapsilisän nähtiin olevan osalle perheistä ylimääräinen tulo, joka käytetään esimerkiksi säästöihin, sijoituksiin tai muihin ei-välttämättömiin menoihin. Tämän vuoksi useissa keskusteluissa esitettiin ehdotuksia lapsilisän kohdentamisesta uudelleen, esimerkiksi poistamalla etuus suurituloisilta tai kohdentamalla tukea pienituloisille perheille.

Miksi toimeentulotuella eläville perheille lapsilisä lasketaan tuloiksi mutta sen yläpuolella eläville perheille se on pelkkää karkkirahaa?

Ite alleviivasin lapsilisän, oon ollu yh viidelle lapselle. Lisällä on maksettu ruokaa ja harrastuksia. Oon miettiny, että pitäiskö siitä, että lapsilisää maksetaan kaikille tulotasosta riippumatta, muuttaa. Häpeän vähän tätä ajatusta.

Reformen om barnbidraget skulle vara bra. De som skulle behöva det skulle få mera än de som kan lägga det på sparkontot.

Lukuisissa keskusteluissa esitettiin huoli sosiaaliturvajärjestelmän mahdollisista leikkauksista tulevaisuudessa ja niiden vaikutuksista erityisesti heikoimmassa asemassa oleviin. Esimerkiksi lastensuojelutaustaiset nuoret toivat esiin huolensa leikkausten vaikutuksista heidän tulevaisuuteensa. Useat osallistajat pohtivat, miten mahdolliset muutokset järjestelmässä vaikuttaisivat yhteiskunnalliseen eriarvoistumiseen sekä nuorten tulevaisuudenuskoon. Monet kyseenalaistivat, että ymmärtävätkö päätöksentekijät riittävästi etuuksien saajien arkea ja siihen liittyviä haasteita. Keskusteluissa nousi jonkin verran esiin pelko siitä, että suomalainen yhteiskunta on jakautumassa yhä selvemmin hyväosaisiin ja huono-osaisiin. Lisäksi huolta herätti se, onko yhteiskunnallinen kehitys siirtymässä kohti yksilön vastuuta korostavaa ajattelumallia, jossa sosiaaliturvaa ei enää nähdä yhteisenä turvaverkkona, vaan ensisijaisesti yksilön tai perheen vastuulle kuuluvana tukimuotona.

Jag hoppas i framtiden vi har en social trygghet där man inte blir straffad av att ha en funktionsnedsättning.

Ensinnäkin se että etuudet olisi olemassa ja ne katettais verovaroilla. Eikä sillä tavalla että kaikki ottaa vakuutuksia.

Yhteiskunta olisi ylipäättään sellainen, joka haluaa olla kaikkien puolella. Kun asun ja elän täällä, olen myös muita varten, en vain minua. Olisi otettava huomioon, että jokainen tekisi jotakin, ei niin, että kaikkien pitää tehdä saman verran.

I hope that Finland can continue being a welfare state and we will continue to have these support services because there are people out there who really need these services and I think this kind of good social support is what makes Finland Finland. This is why many of us have decided to raise our children here. It's a better society. But I'm a bit worried about the direction of Finland.

Konkreettisia ideoita keskusteluihin osallistuneilta

- Suhdanteiden mukaan elävä ja mukautuva järjestelmä
- Oma "sosiaalietuus-pankki", tietty määrä tukea koko elinajaksi
- Yksilöllinen sosiaaliturva yli 17-vuotiaalle: tukia ja etuuksia tarkastellaan vain hänen henkilökohtaisen tulotasonsa ja varallisuutensa kautta; ei vanhempien tai kumppanin tulojen ja varallisuuden kautta
- Lapsilisän tarveharkinta
- Työttömyyden aikana maatilalle työreittiin, luonnon keskelle työhön, jossa näkee oman työn tuloksen
- Palkkaa ja palkkiota saaville tulorajan nosto etuuksia saataessa
- Jos ihminen sairastuu, pitäisi tuen saaminen olla helpompaa ja nopeampaa
- Aikuiskoulutustuen palauttaminen
- Perustulo tai kansalaispalkka tai yleistuki
- Hoitovapaa omien vanhempien hoitamiseksi
- Asumistuki maksetaan suoraan vuokranantajalle
- Vuokratatto markkinoilla, edullisempi asuminen
- Oman vastuun vahvistaminen, taloustiedon opetus
- Ruotsin tai Tanskan malli käyttöön myös Suomessa
- Oma verovuosi ja/tai tukivuosi "wrapped" vuoden päätteeksi, josta näkisi, että mitä kaikkea on rahoittanut tai kuinka monelta on saanut rahoitusta omien tukien osalta
- Kelaan selkeä, ymmärrettävä yhden lomakkeen malli

- Tekoälyn hyödyntäminen esimerkiksi päätösprosesseissa ja digitaalisessa asiakaspalvelussa
- Kriisikeskus, josta saa kaiken tarvitsemansa avun hädän hetkellä
  - Holistinen asiakaskohtaaminen
  - Yksi luukku, josta kaikki apu
  - Aikuisten Ohjaamot
  - Yli 50-vuotiaiden Ohjaamot eläkkeelle siirtyessä
  - Eri palveluiden välinen parempi tiedonvaihto ja yhteistyö
- “Etsivä sosiaalityö”, vrt. etsivä nuorisotyö
- Oma sosiaalityöntekijä, eli “Digi-Pirkko”, vrt. omalääkärimalli
  - Vuositseksi kerran vuodessa, jolloin tarkastetaan etuuksien tilanne ja niiden tarve
  - Kelalta soitetaan suoraan asiakkaalle ja kerrotaan eri tukien mahdollisuuksista
- Kulttuurin merkitys hyvinvoinnin tukena, lääkäriltä reseptin sijaan teatteriliput
- Ajatustavan muutos: ei apu/tuki, vaan mahdollistaja
  - Pilottikokeilu: “Aletaan luottaa ihmiseen”
- Esihenkilöt, tutkijat ja muut asiantuntijat mukaan asiakaskohtamisiin
- Maahanmuuton lisääminen
- Kuusituntinen työpäivä tai lyhyempi työviikko

Palaute osallistujilta

Erätauko-keskustelut suomalaisesta sosiaaliturvasta ja sen tulevaisuudesta olivat osallistujien palautteen perusteella monipuolisia, syvällisiä ja inhimillisiä. Keskusteluissa korostuivat osallistujien henkilökohtaiset kokemukset, rakentava ja rauhallinen ilmapiiri sekä halu ymmärtää erilaisia näkökulmia ja sosiaaliturvan vaikutuksia eri elämäntilanteissa. Näkemykset sosiaaliturvan kehittämisestä vaihtelivat, ja keskusteluissa ilmeni myös keskenään ristiriitaisia näkökantoja.

Kaikilla on eri elämäntilanteet ja erilaisia kokemuksia. On kiva kuulla muilta ettei vaan kuplaudu omaan mielipiteeseen. On kiva kun kuuntelee muita ja kun muutkin kuuntelee mua.

I det mänskliga mötet och samtalet finns bara möjligheter. Känslan är glad, känner glädje på djupet att jag blev inbjuden.

Ei mennyt haaskuuseen kaksi tuntia. Hyvä homma.

Keskusteluissa nousi esiin monia huolia sekä kokemuksia epäoikeudenmukaisuudesta ja turhautumisesta. Samalla keskusteluille oli ominaista ratkaisukeskeisyys ja toiveikkuus paremmasta

tulevaisuudesta. Useat osallistujat kokivat tärkeäksi kuulla toisten kokemuksia ja oppia niiden kautta. Itse keskustelun ilmapiiriä ja toteutustapaa arvostettiin, ja moni kertoi oivaltaneensa asioita uudella tavalla tai saaneensa uutta ymmärrystä ja tietoa sekä valmistelumateriaalien avulla että keskustelun aikana.

Jag lärde mig massor.

Tosi opettavainen keskustelu ja ihana, pystyy tosi helposti sanomaan omat ajatukset ja tää mahdollisti myös sen että uskalsi sanoa.

Huomas kuinka paljon erilaisia etuusia sosiaaliturvasta voi saada. En ees tienny kaikista tuen muodoista. Oli kiva tietää, miten monilla eri tavoin Suomessa voi saada apua.

Olen tosi kiitollinen tästä rakentavasta keskustelusta ja siitä, että tässä on ollut muista taustoista ihmisiä, niin on voinut saada uusia näkökulmia.

Herätti paljon pohtimaan tätä aihetta ja uusia näkökulmia. Sain tosi paljon eväitä pohtia tätä asiaa.

Keskustelut sujuivat rakentavassa hengessä, eikä niissä esiintynyt juurikaan vastakkainasettelua tai väittelyä. Kuuntelemisen ja oman näkökulman jakamisen tärkeys korostui. Henkilökohtaisten kokemusten jakaminen loi luottamuksellisen ilmapiirin, ja monet osallistujat kokivat voineensa kertoa omista tilanteistaan turvallisesti. Useat kertoivat arvostaneensa kutsua osallistua ja pitivät tärkeänä, että tämänkaltaisia keskusteluja järjestetään. Samalla kuitenkin pohdittiin, miten keskustelujen tulokset viedään päättäjien tietoon ja vaikuttavatko ne tosiasiallisesti päätöksentekoon.

Uskalsin sanoa mielipiteeni.

Haluan sanoa, tää on tämmönen kun ikäjakauma on laaja niin en uskonu että se on näin hedelmällistä.

Jag är jätte imponerad över hur mycket folk vet och kan. Det är häftigt. Hur mycket respekt jag får för att människor säger så kloka saker.

Tosi tärkeitä pointteja ja todella toivon, että materiaaleja hyödynnetään. Toivon että raportti ei päädy jorpakkoon että "olla osallistettu ihmisiä". Ihmisillä on tosi tärkeitä huomioita ja hyviä pointteja.

Osallistujilta saatu palaute oli myönteistä. Keskustelut koettiin tärkeiksi, merkityksellisiksi ja ajatuksia herättäviksi. Useat osallistajat sanoittivat ennen keskusteluja, että he kokivat aiheen vaikeaksi sen vuoksi, ettei heillä oman kokemuksensa mukaan ollut tarpeeksi tietoa järjestelmästä tai tarpeeksi omia kokemuksia etuuksien saamisesta. Keskustelun aikana monen kokemus muuttui. He huomasivat, että itse asiassa järjestelmässä olikin itselle tuttuja asioita tai etuuksia ja että he ovat myös olleet jonkin etuuden saajia jossakin vaiheessa elämäänsä. Keskustelua syntyi paljon ja siihen osallistuttiin aktiivisesti. Vaikka aihe oli monelle henkilökohtaisesti herkkä tai vaikea, keskusteluilmapiiriä kuvattiin turvalliseksi ja arvostavaksi. Osa kertoi, miten tärkeää on tulla nähdyksi kansalaisena, ei vain etuuden saajana. Osallistuminen vahvisti monen kokemusta yhteiskuntaan kuulumisesta ja siitä, että oma ääni on merkityksellinen. Tämä oli erityisen merkityksellistä niille, jotka ovat kokeneet yksinäisyyttä tai ulkopuolisuutta sosiaaliturvan piirissä ollessaan.

Tykkäsin keskustelun tyylistä, puhuttiin ihmisistä arvostaen ja asiakkaista kunnioittaen.

Mukava ettei tyssätä tai vähätellä jos on negatiivisia kokemuksia tai mielipiteitä.

Känslan är tacksamhet, jättefint att ha fått sitta med här. Ai vitsit om vi sku kunna göra politik på det här viset. Tänk om?

Mukavaa, että eduskunta ja hallitus haluaa kansalaisilta kysellä tästä, niin tämä on mainio tilaisuus osallistua.

Mulla on aika innostunut ja hyvin ylpeä fiilis. Oli niin hyvää ja rakentavaa keskustelua. Olen tosi ylpeä siitä. Tämä oli meidän ryhmälle tärkeä ja hieno kokemus. On suuri kiitollisuus siitä, että mahdollistitte tämän ja olette olleet mukana.

Jag känner mig mera tryggt anknuten till samhället än vad när jag kom in här.

Useiden osallistujien mukaan sosiaaliturvasta tarvitaan lisää tämänkaltaisia keskusteluja, joissa erilaisista taustoista tulevat ihmiset voivat jakaa kokemuksiaan ja tulla kuulluiksi. Dialogien koettiin erottuvan selkeästi sosiaalisen median ja julkisen keskustelun sävyistä, ja moni kertoi, että keskustelu muutti heidän käsitystään sosiaaliturvasta sekä ihmisten moninaisista elämäntilanteista. Keskustelut tarjosivat mahdollisuuden jakaa vaikeita asioita ja toivat lohtua sekä vertaistukea. Niitä kuvattiin myös voimaannuttaviksi.

Tässä on aika kirjava joukko ihmisiä joilla on erilainen historia ja elämäkokemus mutta silti tosi yhteneväisiä ajatuksia.

Me voimme keskustella yhdessä rakentavasti. Hieno kokemus!

Sain tästä paljon itse syvyyttä omaan avustustoimintaan. Kiitos kaikille, että olette avautuneet, ja niin taisin tehdä myös itse. Sain tästä paljon ajatuksia. Tällä menetelmällä saa hyviä ajatuksia esille. Myös sellaisia, mitä ei välttämättä muuten tulisi.

En känsla av gemenskap fick man här. Känsla av liknande värdegrund som inger framtidstro.

Tuli tunne, että tästä sai lisää voimaa ja jaksaa taistella itsensä ja muiden vähäosaisten puolesta. Kiitos tästä keskustelutilaisuudesta.

Erätauko-keskustelut täyttivät sosiaali- ja terveysministeriön kansalaisten kuulemiselle asettamat tavoitteet. Keskusteluihin kutsuttiin pääasiassa 16–65-vuotiaita työikäisiä henkilöitä, ja erityisesti nuorten ja nuorten aikuisten tavoittamiseen panostettiin onnistuneesti. Mukana oli runsaasti sosiaaliturvaa saavia henkilöitä eri väestöryhmistä ja taustoista. Enemmistö osallistujista oli työelämässä olevia veronmaksajia, mutta lähes kaikilla oli omakohtaista kokemusta etuuksien saamisesta. Keskustelut järjestettiin eri puolilla Suomea, mikä tuki alueellista yhdenvertaisuutta. Osallistujajoukossa oli myös sosiaaliturvan toimeenpanoon, rahoitukseen ja tutkimukseen osallistuvia tahoja ja henkilöitä, ja osallistujat edustivat laajasti eri ammattialoja.

Erätauko-keskustelut tarjosivat kansalaisille mahdollisuuden osallistua arvopohjaiseen ja kokemukselliseen pohdintaan siitä, millainen sosiaaliturvajärjestelmä palvelisi parhaiten kaikkia Suomessa asuvia ja miten järjestelmää tulisi kehittää tulevaisuudessa. Saadun palautteen perusteella keskustelut tarjosivat mahdollisuuden yksilölliseen kokemusten jakamiseen. Keskustelijoiden kokemus osallisuudesta vahvistui, ja dialogit lisäsivät tunnetta siitä, että yksilöllä on oikeus ja mahdollisuus vaikuttaa.

Kiitos mahdollisuudesta ja loistava formaatti.

Johtopäätökset

Erätauko-keskustelut suomalaisesta sosiaaliturvasta nostivat esiin järjestelmän kehittämistarpeet, mutta myös sen syvällisen merkityksen yksilön elämässä ja yhteiskunnassa laajemmin. Keskustelujen perusteella sosiaaliturvajärjestelmä on paljon enemmän kuin taloudellinen tuki – se on osa kansallista identiteettiä ja osa ihmisen koko elämänkaarta. Sosiaaliturvajärjestelmä vahvistaa niin henkilökohtaista kuin yhteiskunnallista turvallisuuden tunnetta ja on parhaimmillaan kansalaisten ja Suomessa asuvien tasa-arvoinen mahdollisuus rakentaa parempaa tulevaisuutta itselle ja läheisilleen. Tässä luvussa on koottu keskustelujen keskeiset johtopäätökset, jotka tarjoavat suuntaviivoja sosiaaliturvajärjestelmän kehittämiseksi.

1. Tiedonsaanti ja neuvonta

Iso osa keskustelijoista koki jo dialogien kutsuvaiheessa, etteivät he tiedä sosiaaliturvajärjestelmästä tarpeeksi. Tiedonsaanti sosiaaliturvasta ja ohjaus palveluihin koettiin riittämättömiksi. Ihmisillä tulisi olla mahdollisuus saada ajantasaista, selkeää ja yksilöllisesti sovitettua tietoa oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sosiaaliturvajärjestelmässä.

2. Yksinkertaisuus, ymmärrettävyys ja ennakoitavuus

Sosiaaliturvajärjestelmä on nykyisellään monimutkainen ja vaikeaselkoinen. Järjestelmän selkeyttäminen ja yksinkertaistaminen vastaisi paremmin kansalaisten tarpeisiin, vahvistaisi heidän perusoikeuksiensa toteutumista, nopeuttaisi ja tehostaisi hakuprosesseja, helpottaisi viranomaisten työtä sekä parantaisi saavutettavuutta. Keskusteluissa jaettiin osallistujien taustoista riippumatta runsaasti kokemuksia tähän liittyen, mutta myös erilaisia keinoja parantaa järjestelmän ymmärrettävyyttä ja ennakoitavuutta.

3. Asiakaspalvelun saavutettavuus ja inhimillisuus

Yhdenvertaisesti saatavilla oleva, henkilökohtainen ja ymmärtävä asiakaspalvelu – esimerkiksi nimetty virkailija – helpottaisi ja nopeuttaisi tuen hakemista, vähentäisi turhia lisäselvitysprosesseja, rakentaisi luottamusta ja tukisi hakijan hyvinvointia kriisin keskellä, mikä taas mahdollistaisi paremmin kuntoutumista ja nopeuttaisi työelämään hakeutumista.

4. Nykyjärjestelmän rakenteellinen ristiriita: vaatii aktiivisuutta, mutta ei salli sitä

Osallistujien kokemuksista nousee esiin yksi keskeinen jännite: järjestelmä vaatii aktiivisuutta, mutta ei salli sitä. Työn tekeminen, opiskeleminen, lisäkouluttautuminen tai vapaaehtoistyö voivat johtaa tukien menettämiseen, vaikka juuri ne ovat usein tie takaisin itsenäisempään arkeen ja työelämään sekä ehkäisevät syrjäytymistä ja passivoitumista. Samalla etuuksien parissa olevan täytyy säännöllisesti todistaa etuuksien tarve sekä hakea töitä. Tätä järjestelmän ristiriitaa pidettiin epäoikeudenmukaisena, ristiriitaisena ja outona. Vastavuoroisuutta ja omaa vastuuta toimia aktiivisena yhteiskunnan jäsenenä arvostettiin, odotettiin ja kunnioitettiin.

5. Luottamus ja yhteiskunnallinen ilmapiiri

Työttömyysturva- ja toimeentulotukijärjestelmät koettiin usein perustuvan lähtökohtaisesti epäluottamukseen kansalaista kohtaan sekä sellaiseen kontrolliin, mikä itse asiassa estää ihmistä kuntoutumasta tai käyttämästä omia resurssejaan työhakuun tai osaamisen vahvistamiseen. Tämä koettiin poikkeuksellisena verrattuna muihin sosiaaliturvajärjestelmän osiin, kuten opintotukeen, vanhempainrahaan ja eläkkeisiin, joiden koettiin lähtevän luottamuksesta ja korjaavan tilannetta tarpeen mukaan.

6. Palveluiden yhteensovittaminen ja ennaltaehkäisy

Sosiaaliturva ja sosiaali- ja terveystaloudet on sovittava paremmin yhteen. Esimerkiksi mielenterveys- ja päihdepalveluiden viiveet estävät usein oikea-aikaisen avun saamisen ja työkyvyn palautumisen. Myös yrittäjien terveydenhuolto nousi yhtenä huomionarvoisena asiana ja tulevaisuuden kehittämiskohteena. Ennaltaehkäisevillä toimilla voidaan vähentää pidempiaikaisten tukien tarvetta ja tukea varhaisessa vaiheessa työ- ja toimintakyvyn säilymistä.

7. Järjestelmän kestävyys

Keskusteluissa ehdotettiin muun muassa verotuksen tai vaihtoehtoisesti työllisyyden kasvun sekä talouskasvun keinoin vahvistettua rahoituspohjaa, etuuksien parempaa kohdentamista tukea erityisesti tarvitseville sekä järjestelmän tehokkuuden ja vaikuttavuuden vahvistamista. Myös suhdannevaihteluihin reagoiva järjestelmä nähtiin mahdollisena ratkaisuna. Lapsilisän kohdentaminen pienituloisille nousi esiin yhtenä keskeisenä kehitysehdotuksena. Yleisesti etuuksien leikkaaminen ei saanut kannatusta ja keskustelu etuuksien priorisoinnista koettiin vaikeaksi.

8. Yhdenvertaisuus ja erityisryhmien tarpeiden tunnistaminen

Järjestelmän on huomioitava paremmin ja yksilöllisemmin esimerkiksi nuoret, vammaiset henkilöt, yrittäjät, kielivähemmistöt ja osatyökykyiset sekä pitkäaikaisesti työkyvyttömät. Eri erityisryhmien tilannetta tulisi voida tarkastella realistisesti ja pohtia siihen erilaisia, rakenteellisia ja joustavia ratkaisuja, joissa sosiaaliturvajärjestelmä palvelee kaikkein heikommassa asemassa olevia. Kaikille sosiaaliturva ei ole tilapäinen tuki, vaan pysyvä osa arkea. Nuorille taattu vahva tuki aikuiselämän alkaessa ja sen eri mutkissa on tärkeää niin nuorille itselleen kuin yhteiskunnalle ylipäätään.

9. Sosiaaliturva on myös arvokeskustelu

Raportti tekee näkyväksi sen, että sosiaaliturvasta puhuminen ei ole vain lukuja ja rakenteita – se on myös keskustelua yhteisvastuusta, turvallisuudesta, luottamuksesta, yhteiskuntarauhasta sekä Suomen tulevaisuudesta. Osa keskustelijoista pelkää, että yhteiskunta liukuu kohti yksilön vastuuta korostavaa mallia, jossa sosiaaliturva ja sen ylläpitäminen ei ole enää yhteinen projekti.

10. Keskusteluilla on itseisarvo – ja vaikuttavuuden toive

Erätauko-keskustelut tarjosivat ihmisille tilan tulla kuulluiksi ja nähdyiksi. Moni koki, että heidän mielipiteellään oli väliä. Osallistuminen tuotti kokemuksen kuulumisesta yhteiskuntaan. Tämänkaltaiset dialogisarjat eivät ole vain tiedonkeruuta – ne vahvistavat demokratiaa ja kansalaisten luottamusta toisiinsa, päätöksentekoon sekä yhteiskuntaan. Keskusteluissa toistui huoli ja toive siitä, että kansalaisten osallistuminen myös vaikuttaa päätöksentekoon.